

Т. В. Швед

T. V. Shved

**ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

**THE PROBLEMS OF THE INVESTMENT ATTRACTIVE OF THE
UKRAINIAN ECONOMY IN THE STABLE DEVELOPMENT'S CONDITION**

В даній статті дістали подальший розвиток проблеми інвестиційної привабливості економіки України в умовах сталого економічного зростання. Інвестиційні процеси в Україні набувають свого розвитку, однак залишаються незадовільними щодо стимулювання підвищення ефективності діяльності як підприємств та галузей, так і економіки в цілому.

***Ключові слова:** інвестиції, інвестиційна діяльність, внутрішні та іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна політика держави.*

This article is about the investment processes in the Ukrainian economy. The author assigns the main problems of the investment activities and gives the main directions of the state regulation this sphere.

***Keywords:** investment processes, investment activities, investment attractive, investment climate, investment politics of the government, internal and external invest.*

Вступ. В сучасних умовах економіки України інвестиції виступають одним із найважливіших засобів забезпечення подальших структурних змін в народному господарстві, розвитку науково-технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- та макрорівнях з метою

досягнення сталого економічного зростання в країні. Не викликає сумніву, що подальше реформування економіки України значною мірою залежить від її здатності реалізувати інвестиційний потенціал як окремих підприємств і галузей, так і економіки в цілому. А одним із способів поліпшення інвестиційної привабливості економіки України, на нашу думку, є тісний взаємозв'язок інвестиційної діяльності з інноваційним розвитком економіки.

Постановка завдання. Проблеми інвестиційної привабливості економіки України мають надзвичайно важливе теоретичне та практичне значення. Важливість означених питань в науковому плані обумовлена тим, що дослідження цієї проблеми дасть змогу винайти шляхи поліпшення інвестиційного розвитку підприємств, галузей та сфер. Актуальним на даний час вбачається поглиблення теоретичних досліджень вдосконалення ринкових форм і механізмів інвестиційної діяльності на мікро- та макрорівнях, а також знаходження способів взаємодії інвестицій та інновацій.

Питаннями інвестиційної діяльності, інвестиційної привабливості економіки України, а також інвестиційної політики держави займаються такі вчені-економісти, як: С. Аптекарь, Т. Вахненко, В. Геєць, М. Денисенко, Д. Лук'яненко, Ю. Пахомов, Є. Панченко, О. Пирог, В. Савчук, Г. Старостенко, В. Федоренко, А. Філіпенко, О. Шнипко та інші [1, 2, 4 – 6]. Однак означені аспекти потребують подальшого дослідження, особливо в напрямку з'ясування проблем здійснення інвестиційної діяльності в Україні, розгляд меж та пріоритетів здійснення інвестиційного процесу та виявлення шляхів поліпшення інвестиційної привабливості економіки України тощо. Останнє дозволить спрямувати зусилля економічних суб'єктів на всебічне стимулювання подальшого сталого зростання, запровадження нововведень, що в кінцевому підсумку створить можливості для побудови суспільства в Україні на інвестиційно-інноваційній основі.

Результати дослідження. Інвестування є базовим процесом розширеного відтворення та одним із способів вирішення сучасних проблем вітчизняної економіки. Зрозуміло, що високий рівень інвестиційної привабливості гарантує

стабільні надходження інвестицій в країну, додаткові надходження до бюджету держави, покращення соціального середовища в країні. Активізація інвестиційного процесу залежить в тому числі і від здійснюваної інвестиційної політики держави в сфері як іноземного, так і внутрішнього інвестування. Стимулювання промислового виробництва окремих галузей і сфер за допомогою інвестицій в кінцевому підсумку може проявитися як у прискоренні відтворення темпів економічного розвитку країни, так і в досягненні суспільного добробуту. Так, за офіційними даними Державного комітету статистики України, у січні-вересні 2007 року 61,1 % обсягу капітальних інвестицій забезпечували власні кошти підприємств та організацій, 13,9 % склали кредити банків та інші позики, кошти державного та місцевих бюджетів – 8,6 %, а кошти іноземних інвесторів – лише 2,7 %. За даний період найбільший розмір інвестицій отримали такі галузі та сфери, як: промисловість – 38,2 %, операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 20,6 %, а також транспорт і зв'язок – 17,0 % [7].

Не дивлячись на зростання темпів інвестування в основний капітал (приріст інвестицій у 2006 році складав 67,6 % до 1990 року), результативність інвестиційної діяльності в Україні залишається в сучасних умовах досить низькою. Так, наприклад, в розвинутих країнах світу 30-40 % інвестицій здійснюються самою державою [6, с. 62]. До того ж, для стабілізації макроекономічного розвитку, інтеграції країни у світову економіку та досягнення соціального добробуту, необхідним є забезпечення щорічних темпів зростання обсягів інвестицій на рівні 10-12 % ВВП, або на кожен відсоток приросту ВВП країна повинна виділити на інвестиції в реальний сектор економіки не менше 3 % ВВП [6, с. 72]. Для порівняння, за нашими розрахунками, середній обсяг іноземних інвестицій в Україні за 2004-2006 роки складає близько 5 % ВВП країни. В даний час інвестиції здійснюються здебільшого в короткострокові проекти, знижена інвестиційна активність у

базових галузях народного господарства, а питома вага довгострокових інвестиційних кредитів є мізерною.

Означена ситуація не дозволяє виявити позитивний потенціал процесів інвестування в Україні, в тому числі і іноземного, створити привабливий інвестиційний клімат, як систему орієнтирів в межах якої відбувається сам процес інвестування, що в кінцевому випадку дозволить виявити напрями ефективного використання інвестицій. Умовою формування інвестиційного клімату є інвестиційна привабливість підприємств, галузей, регіонів і економіки в цілому. Факторами, що визначають інвестиційну привабливість є рівень розвитку економіки країни (обсяги виробництва промислової продукції, податкові надходження держави, капітальні вкладення за рахунок усіх джерел фінансування, питома вага збиткових підприємств в загальній кількості підприємств тощо); рівень розвитку інвестиційної інфраструктури (оптимальне територіальне розміщення інфраструктурних елементів, рівень надання ними інвестиційних послуг, відповідність обсягів наданих інвестиційних послуг потребам розвитку підприємницького сектору тощо); рівень інвестиційних ризиків (наявність об'єктивної інформації про стан розвитку галузей і сфер, несуперечливість законодавства в сфері інвестування, захищеність прав власності та прав іноземних інвесторів тощо). Оптимізація визначених факторів створить умови для досягнення збалансованості зовнішніх та внутрішніх інвестицій.

Основою економічного розвитку будь-якої країни є, безперечно, внутрішні інвестиції, без яких неможливим виявляється реконструкція, технічне оновлення виробничого процесу, будівництво нових об'єктів виробничого та соціального призначення. Останнє досягається шляхом проведення стимулюючих заходів грошово-кредитного регулювання з метою впливу на кредитні ресурси комерційних установ, досягнення оптимізації рівня оподаткування, а також створення стимулів в сфері амортизаційної політики. Так, в сфері грошово-кредитної політики, норма обов'язкових резервів, облікова ставка та операції з

цінними паперами на відкритому ринку, здійснюють визначальний вплив на обсяги кредитування в економіці та на рівень процентних ставок комерційних банків, що у підсумку призводить до зміни обсягів внутрішніх інвестицій.

Не виникає сумнівів, що актуальність використання податкових пільг зростає в умовах побудови економіки країни на інноваційній основі. Незважаючи на суперечливість більшості податкових пільг, необхідними залишаються заходи податкового стимулювання науково-дослідної діяльності підприємств, які в значній мірі стосуються не лише фінансового забезпечення НДДКР, а забезпечення факторів інноваційного процесу – фундаментальних досліджень, а також безпосереднього впровадження нововведень у виробництво та їх розповсюдження. Прикладом стимулюючих податкових пільг можуть бути зниження ставок оподаткування на прибуток підприємства, який інвестується в основний капітал і створює сприятливе економічне середовище для розвитку інноваційної діяльності. Так, в економічно розвинутих країнах використовується диференціація ставок оподаткування прибутку підприємства, в залежності від строкості інвестиції та тривалості їх виробничого циклу. В Італії, Бельгії, Японії довгострокові інвестиції взагалі не підлягають оподаткуванню, а у Китаї при загальній ставці податку на додану вартість на рівні 18 %, ставка для компаній, що працюють в секторі інформаційних технологій становить лише 6 % [3, с. 12-13].

Окрім цього, з метою забезпечення динамічного економічного зростання на інноваційній основі та збільшення внутрішніх інвестицій, дієвим засобом впливом на суб'єктів підприємництва можуть бути податкові пільги у галузі амортизації, які дають можливість державі на макрорівні впливати на інвестиційну сферу, стимулювати впровадження інновацій, підтримувати рівень науково-технічного прогресу. Запровадження гнучких норм амортизації в галузях науково-технічної сфери з високими темпами оновлення продукції, техніки та технології, може забезпечити новий технічний рівень виробництва. Посилення стимулюючої функції амортизації має бути спрямоване на

прискорене впровадження технічних інновацій, оновлення основного капіталу та формування реального джерела інвестицій в економіці.

Однак, означені інструменти діяльності держави в сфері стимулювання внутрішніх інвестицій в Україні не набули широкого розповсюдження. Останнє пов'язано з численними проблемами в сфері інвестиційно-інноваційної діяльності. А саме: високий економічний ризик залучення інвестицій у сферу високотехнологічного виробництва; відсутність системи і програмного забезпечення стратегії інвестиційної діяльності, що уповільнює розвиток інноваційного потенціалу підприємств; відсутність механізмів комерціалізації результатів завершених науково-технічних розробок та передачі їх до сфери виробництва тощо.

Недостатність внутрішнього інвестування актуалізує проблеми залучення іноземних інвестицій. Позитивними аспектами іноземного інвестування для України є: економічне зростання за рахунок розвитку інтенсифікації процесів у галузях народного господарства, можливість приведення вітчизняного нормативно-правового поля до світових стандартів, можливість отримати нові передові, екологічно безпечні високі технології тощо[4, с. 16]. Так, за даними Державного комітету статистики, обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну в 2007 році зріс на 36,5 % та становив на 1 січня 2008 року 29 484,4 млн. доларів. Найбільші обсяги інвестицій на 1 січня 2006 року були зафіксовані на промислових підприємствах – 8 138,0 млн. доларів; у фінансових установах – 4 793 млн. доларів; на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – 3 056,4 млн. доларів; в організаціях, які здійснюють операції з нерухомістю, інжиніринг і послуги, які надають підприємцям – 2 550,6 млн. доларів; у металургії й обробці металів – 1 685,6 млн. доларів; у харчовій промисловості – 1 564,0 млн. доларів[7]. Однак, іноземний капітал, на наше переконання, може стати на певний час відчутним чинником розвитку економіки тільки за умови передбачення меж та наслідків його

залучення з точки зору перспектив функціонування національного виробника в глобальному конкурентному середовищі.

Що ж стосується залучення інвестицій для модернізації та розвитку виробництва, то значна потреба в цьому існує у суб'єктів середнього бізнесу. Адже ефективному розвитку підприємств середнього бізнесу на інвестиційній основі заважають складність отримання та дороговизна кредитних ресурсів і короткі терміни їх погашення; переважання іпотечного кредитування; труднощі з вибором оптимальних технологій і устаткування для розвитку власного виробництва; слабкість маркетингових можливостей і недосконале знання європейського ринку, що ускладнює збут продукції за оптимальних цін та інтеграцію у виробничі цикли європейських виробників. Отже, без залучення коштів на розвиток бізнесу і трансферту передових західних технологій в сучасних умовах та інтеграції у світову економіку, більшість підприємств середнього бізнесу в Україні можуть втратити свої конкурентні переваги, а отже, і традиційні ринки збуту продукції.

Ефективне залучення ресурсів в умовах сталого розвитку обумовлюється створенням та удосконаленням механізмів їх цільового використання в інвестиційно привабливих галузях та сферах економіки України. Так, пріоритетними напрямками інвестування є високотехнологічні наукоємні галузі виробництва (літако- та суднобудування, надтверді метали, аерокосмічний комплекс, нафтогазовий та агропромисловий комплекси тощо); добувні галузі; чорна металургія; військово-промисловий комплекс; харчова промисловість (зокрема, кондитерська промисловість – виробництво соків, шоколаду, солодоців) тощо. Особливої уваги заслуговує аграрно-промисловий комплекс оскільки, на думку дослідників, може скоріше за інші забезпечити вчасне повернення кредитів та відсотків на них і бути прибутковою. До першочергових напрямків в зазначеному секторі економіки можна віднести інвестування в розвиток селекції та захисту рослин, впровадження передових технологій обробки землі, збирання та переробки врожаю. Залученню зовнішніх ресурсів у

металургію та хімічну промисловість сприятиме проведення податкової політики за диференційованим підходом, зокрема, це стосується податкових пільг при реалізації проектів пріоритетного інвестування енерго- та ресурсозберігаючих технологій. Окрім зазначеного, одним з найперспективніших виробництв, що може ефективно представити Україну на світовому ринку є літакобудування та аерокосмічна сфера. Однак, застарілість технологій, значна вартість проектів та недостатньо розвинута інноваційна діяльність в Україні не дозволяє виявити значний потенціал означених нами сфер. Останнє підкреслює важливий взаємозв'язок між інвестиціями та інноваціями.

Наближення перспективи, у якій основною домінантою розвитку економіки України стануть інновації, вимагає також зміни пріоритетів державної науково-технічної політики та запровадження прогресивних рішень щодо інвестування науково-технологічної сфери, зокрема, у таких напрямках:

- збільшення частки інноваційного інвестування у загальному обсязі інвестування шляхом створення належних стимулів інвестиційної діяльності в даній сфері та вдосконалення нормативно-правової бази;

- збільшення обсягів і підвищення ефективності державної інвестиційно-інноваційної політики для запровадження і розвитку пріоритетних науково-технічних програм і проектів з урахуванням ефективності кінцевого результату і запровадження системи їх цільового фінансування;

- створення розгалуженої системи інвестування інноваційних програм, проектів за рахунок як державного, так і приватного секторів економіки[2, с. 684 – 692];

- здійснення модернізації промисловості на інноваційний шлях розвитку за допомогою взаємодії держави, підприємницького сектора та науки, що дозволить отримати позитивний ефект використання конкурентних переваг країни, пов'язаних з інтелектуальним та інвестиційним потенціалом нації тощо.

Отже, інноваційна спрямованість інвестиційної діяльності як вітчизняних так і іноземних суб'єктів дозволить винайти ефективні способи поліпшення інвестиційної привабливості економіки країни. Останнє може бути здійснено, в тому числі, і за рахунок діяльності держави в даній сфері.

Висновки. Серед основних напрямів державної політики в сфері інвестування, направлених на створення сприятливого інвестиційного клімату та на створення економіки на інноваційній основі можна виділити наступні:

- розробка нових та вдосконалення існуючих правових та економічних засад інвестиційного співробітництва всіх суб'єктів економіки;

- підтримка сприятливого інвестиційного клімату, в першу чергу, стійких характеристик грошово-кредитної системи, усунення проблем ринкового регулювання в традиційних галузях економіки, а також субсидування перспективних науково-дослідних розробок, що виводять економічну структуру країни на передові позиції;

- створення необхідних умов, в тому числі пільгове фінансування та оподаткування для обмеженого переліку галузей високих технологій з метою завоювання внутрішнього та зовнішнього ринків;

- управління інвестиційними фінансовими потоками на макрорівні, налагодження механізму накопичення інвестицій та використання інвестиційного потенціалу;

- використання інструментів грошово-кредитної політики – норми обов'язкових резервів комерційних банків, облікової ставки та операцій з цінними паперами – з метою активізації внутрішніх інвестицій[1, с. 46];

- створення умови для розвитку інвестиційно направленої та інноваційної інфраструктури, а саме: створення організаційних елементів інноваційної інфраструктури – центрів впровадження та розповсюдження технологій, за участю вищих навчальних закладів, академічних та галузевих інститутів тощо.

Отже, держава має широкий спектр можливостей впливу на процеси інвестування, особливо в сфері інновацій. Виявлена залежність та взаємозв'язки між інноваціями та інвестиціями дозволить винайти способи впливу держави на означені процеси. Останнє має реалізуватися через знаходження нею оптимальних меж існування внутрішнього та зовнішнього інвестування, в тому числі і в інноваційній сфері. Зазначені основні напрями діяльності держави, направлені на створення сприятливого інвестиційного клімату сприятимуть виникненню нової ефективної форми взаємодії держави та економічних суб'єктів. Соціально-економічний ефект та конкретні межі такої взаємодії можуть стати напрямом подальших наукових досліджень.

Література.

1. Денисенко М. П., Шевчук І. П., Ганич Я. В., Павленко Л. Н. Формування інвестиційної стратегії економіки України // Економіка і держава. – 2005. – № 3. – С. 42-46.
2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / В. М. Геєць. – К.: Інститут економічного прогнозування; Фенікс, 2003. – 1008 с.
3. Павленко І. А. Форми і методи державного регулювання інноваційного підприємництва // Механізм регулювання економіки. – 2005. – № 3. – с. 10-14.
4. Пирог О. В. Іноземні інвестиції як фактор економічного зростання в Україні // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 5. – С. 15-19.
5. Старостенко Г. Г., Булгаков Ю. В. Основні напрями інвестиційної політики України // Вид. ЧНУ імені Б. Хмельницького. – Черкаси. – 2005. – 486 с.
6. Шнипко О. С. Модернізація основного капіталу – основа забезпечення конкурентоспроможності // Економіка і право. – 2006. – № 1. – С. 61-76.
7. Офіційний сайт Державного комітету статистики – www.ukrstat.gov.ua

Надійшла до редколегії

Стаття рекомендована до друку д. е. н.

Заїнчковським Анатолієм Олександровичем